

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Een juridisch onderzoek naar de representativiteit van vakbonden in het arbeidsvoorwaardenoverleg

Jansen, N.

Publication date

2019

Document Version

Other version

License

Other

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Jansen, N. (2019). *Een juridisch onderzoek naar de representativiteit van vakbonden in het arbeidsvoorwaardenoverleg*. [, Universiteit van Amsterdam].

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

N. Jansen

Een juridisch onderzoek naar de representativiteit van vakbonden in het arbeidsvoorwaardenoverleg

N. Jansen

Een juridisch onderzoek naar de representativiteit
van vakbonden in het arbeidsvoorwaardenoverleg

Wolters Kluwer – Deventer

**Een juridisch onderzoek naar de representativiteit van vakbonden in het
arbeidsvoorwaardenoverleg**

**Een juridisch onderzoek naar de representativiteit van
vakbonden in het arbeidsvoorwaardenoverleg**

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van de graad van doctor
aan de Universiteit van Amsterdam
op gezag van de Rector Magnificus
prof. dr. ir. K.I.J. Maex
ten overstaan van een door het College voor Promoties
ingestelde commissie, in het openbaar te verdedigen in de
Aula der Universiteit
op woensdag 16 januari 2019, te 13:00 uur

door

Niels Jansen

Geboren te Hillegom

Promotores:	prof. mr. E. Verhulp	Universiteit van Amsterdam
	prof. dr. R.M. Beltzer	Universiteit van Amsterdam
Overige leden:	prof. dr. P.T. de Beer	Universiteit van Amsterdam
	prof. mr. J.M. van Slooten	Universiteit van Amsterdam
	prof. dr. A.P.C.M. Jaspers	Universiteit van Amsterdam
	prof. dr. S.S.M. Peters	Rijksuniversiteit Groningen
	prof. dr. F.G. Laagland	Radboud Universiteit Nijmegen

Faculteit der Rechtsgeleerdheid

VOORWOORD

Het is denk ik meer dan terecht eerst en vooral Karen, Jasja en Mia te bedanken. Op een financieel wat ongelukkig moment koos ik met Karens volledige steun voor de wetenschap en het onderwijs. Zij ving dat perfect op. Deze keuze kwam voor mijn gezinsleven buitengewoon goed uit. Het heeft mij de afgelopen jaren ruimte gegeven Jasja en Mia te zien opgroeien en dat had ik nooit willen missen. Jullie zijn twee fantastische kinderen.

Het is af mam! Een jaar te laat, dat wel, maar toch. We spraken er een keer in de laatste zomer wat langer over. Je wist dat het me zou lukken toen ik het je vroeg. Wees dan maar gewoon nu alvast trots, zei ik. Dat was niet nodig volgens jou, want dat was je al meer dan genoeg. Dat je er niet (meer) bent is verdrietig en wat ging het – achteraf bezien – snel. Van mijn collega's van de vakgroep kreeg ik ongelooflijk veel steun. Daar ben ik zeer dankbaar voor en in het bijzonder dank ik Teun voor de gesprekken die we hadden over de pech die ons verbond.

Evert en Ronald, heel erg bedankt voor de altijd nuttige opmerkingen en de begeleiding tijdens het schrijven van mijn proefschrift.

Ruud, Eef (en Jim), Ruud, Marleen, Rob en Lenie, jullie hoeven dit boek echt niet te lezen hoor en dat schrijf ik met een glimlach. Ik ben heel blij met jullie!

Pam, Kiek, Pris, Roy, Rachel, Ilse, Johan, Eva, Han, Marloes, Constant, Job, Roberto en Niels, bedankt voor jullie gezelschap, flauwe en goeie grappen, goeie en slappe gesprekken, de koffie, tafeltennis, de borrels en het feit dat jullie het met mij en mijn eigenaardigheden uithielden op een kamer (en de kamers ernaast). Jullie maakten de dagen op de Poort en later het REC wel echt een stuk leuker, maar dat geldt eigenlijk voor al mijn (ex-)collega's van de vakgroep (en de BV).

Maarten, Kirsten, Björn, Josje en Aldert (en al mijn andere vrienden), veel dank voor jullie vriendschap! Sanne en Ruud, niet alleen bedankt voor de vriendschap, maar ook voor alle uren waarin we samen traiden en surfden en dat jullie zorgden voor de afleiding die ik soms niet kon gebruiken maar die vaak toch heel goed was.

Jullie steun en vertrouwen heeft het extra de moeite waard gemaakt dit boek te schrijven!

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord / V

HOOFDSTUK 1

Inleiding / 1

- 1.1 Een landschap in beweging / 1
- 1.2 Probleemstelling / 5
- 1.3 Relevantie / 6
- 1.4 Enkele begrippen / 10
- 1.5 Onderzoeksmethode / 11
- 1.6 Afbakening / 12
- 1.7 Opzet / 13

HOOFDSTUK 2

Het Nederlandse overlegmodel en het arbeidsvoorwaardenoverleg / 15

- 2.1 Inleiding / 15
- 2.2 Het Nederlandse overlegmodel: ontstaansgeschiedenis / 16
  - 2.2.1 Afschaffing gilden en ontstaan van vakverenigingen / 16
  - 2.2.2 De eerste vakbonden / 17
  - 2.2.3 Oprichting van de vakcentrales / 19
  - 2.2.4 Wetgeving ten aanzien van het collectief overleg / 20
  - 2.2.5 De Eerste Wereldoorlog / 21
  - 2.2.6 De Hoge Raad van Arbeid / 22
  - 2.2.7 De Tweede Wereldoorlog / 23
  - 2.2.8 De Stichting van de Arbeid en heropricting van de vakcentrales / 23
  - 2.2.9 Van centraal geleide loonpolitiek naar sociaal akkoorden / 25
  - 2.2.10 De Sociaal-Economische Raad / 28
- 2.3 Het arbeidsvoorwaardenoverleg / 29
  - 2.3.1 Inleiding / 29
  - 2.3.2 Overlegstructuur / 29
  - 2.3.3 Van centralisatie naar decentralisatie / 30
  - 2.3.4 Cao-onderwerpen / 36
  - 2.3.5 Zelfstandigen / 38
- 2.4 Ter afsluiting / 40

HOOFDSTUK 3

Belangenbehartiging en representativiteit: algemeen deel / 43

- 3.1 Inleiding / 43
- 3.2 Belangenbehartiging van niet-leden / 43
  - 3.2.1 Financiering / 43
  - 3.2.2 Statutaire doelstellingen / 48
  - 3.2.3 Nieuwe initiatieven / 50
  - 3.2.4 Tussenconclusie / 52
- 3.3 Representativiteit: een concept en een definitie / 52
- 3.4 Representativiteit: enkele cijfers en ontwikkelingen / 56
  - 3.4.1 Inleiding / 56
  - 3.4.2 Ledenbestand / 56
  - 3.4.3 Beroepsbevolking / 59
  - 3.4.4 Organisatiegraad / 60
- 3.5 Representativiteit: relevante criteria in wet- en regelgeving / 64
  - 3.5.1 Inleiding / 64
  - 3.5.2 Wet- en regelgeving / 65
    - 3.5.2.1 VWEU / 65
    - 3.5.2.2 Wet op de Sociaal-Economische Raad en het besluit beleidsregels representativiteit / 69
    - 3.5.2.3 Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds en het Beleidsregels Toetsingskader Wet Bpf 2000 / 73
    - 3.5.2.4 Wet Cao / 75
    - 3.5.2.5 Wet Avv en het Toetsingskader AVV / 76
    - 3.5.2.6 Wet melding collectief ontslag / 79
    - 3.5.2.7 Burgerlijk Wetboek / 81
- 3.6 Een vluchtige blik over de grens / 83
- 3.7 Afronding / 85

HOOFDSTUK 4

Grondslagen van de Wet Cao / 89

- 4.1 Inleiding / 89
- 4.2 Theorieën over de cao / 90
  - 4.2.1 Aandacht voor de cao in de juridische literatuur / 90
  - 4.2.2 De Vertretungstheorie / 92
  - 4.2.3 De Verbandstheorie / 94
  - 4.2.4 De Vereinbarungstheorie / 95
- 4.3 De keuze voor de Verbandstheorie / 96
  - 4.3.1 Artikel 1637n BW: een vertaling van de praktijk en literatuur / 96
  - 4.3.2 Het vereiste van rechtspersoonlijkheid / 98
  - 4.3.3 De Wet Cao is een voortzetting van artikel 1637n BW / 100
- 4.4 De normerende werking van de cao / 101
  - 4.4.1 Inleidende opmerkingen / 101
  - 4.4.2 De draagwijdte van de cao: gebondenheid als leidend beginsel / 101

- 4.4.2.1 Parlementaire geschiedenis / 102
- 4.4.2.2 Literatuur / 104
- 4.4.3 De hegemonie van de cao: de cao modelleert en fatsoeneert / 107
- 4.4.3.1 Parlementaire geschiedenis / 108
- 4.4.3.2 Literatuur / 109
- 4.5 Conclusie / 112

HOOFDSTUK 5

Contractuele binding van ongebonden werknemers / 115

- 5.1 Inleiding / 115
- 5.2 Terminologie / 116
- 5.3 Artikel 14 Wet Cao / 117
- 5.3.1 Wetsgeschiedenis / 117
- 5.3.2 Bijzondere effecten / 118
- 5.3.3 Geen algemene vertegenwoordigingsbevoegdheid / 120
- 5.3.4 Instemming is een fictie / 121
- 5.4 Wilsovereenstemming / 122
- 5.4.1 Inleiding / 122
- 5.4.2 Het incorporatiebeding / 123
- 5.4.2.1 Een kwestie van uitleg / 123
- 5.4.2.2 De grenzen van het incorporatiebeding / 126
- 5.4.2.3 Samenvatting / 131
- 5.4.3 Toepassing en stilzwijgende aanvaarding / 131
- 5.4.3.1 Inleiding / 131
- 5.4.3.2 Een bestendige lijn? / 132
- 5.4.3.3 Informatieverplichting / 136
- 5.4.3.4 Samenvatting / 137
- 5.4.4 Rechtsgevolgen van de contractuele uitbreiding / 138
- 5.5 Conclusie / 140

HOOFDSTUK 6

Belangenbehartiging en representativiteit: een analyse van de rechtspraak / 143

- 6.1 Inleiding / 143
- 6.2 De belangenbehartiging van niet-leden in het cao-recht / 143
- 6.3 Representativiteit in de rechtspraak / 149
- 6.3.1 Inleiding / 149
- 6.3.2 Statutaire representativiteit of fictieve vertegenwoordiging / 150
- 6.3.3 Representativiteit en toelating tot het cao-overleg / 153
- 6.3.4 Representativiteit en het incorporatiebeding / 156
- 6.4 Criteria omtrent representativiteit in de rechtspraak / 161
- 6.4.1 Statutaire representativiteit / 161
- 6.4.2 Cao-overleg / 162
- 6.4.3 Contractuele binding en representativiteit / 163
- 6.4.4 Oud recht: Aanbeveling 3.7 en Bulut/Troost / 164

- 6.4.5 Overzicht gezichtspunten rechtspraak / 168
- 6.5 Samenvatting en afsluiting van hoofdstukken 4, 5 en 6 / 169

HOOFDSTUK 7

De verbindendverklaring van cao-bepalingen / 173

- 7.1 Inleiding / 173
- 7.2 Juridisch kader / 174
  - 7.2.1 Totstandkomingsgeschiedenis Wet Avv: doelen en bezwaren / 174
  - 7.2.2 Voorwaarden en grenzen / 176
  - 7.2.3 Bedenkingen en weigeringsgronden / 177
  - 7.2.4 Rechtsgevolgen / 179
- 7.3 Collectieve contractsvrijheid en samenloopproblemen / 181
  - 7.3.1 Inleiding / 181
  - 7.3.2 Overlappende werkingsfeer / 182
  - 7.3.3 Samenloop van bedrijfstak- en ondernemings-cao / 184
- 7.4 Het meerderheidsvereiste / 187
- 7.5 Algemeen verbindend verklaren van cao's: stoppen of doorgaan? / 188
- 7.6 Afronding / 196

HOOFDSTUK 8

De ondernemingsraad en arbeidsvoorwaardenvorming / 199

- 8.1 Inleiding / 199
- 8.2 De ondernemingsraad en primaire arbeidsvoorwaarden / 201
- 8.3 De taakafbakening tussen ondernemingsraad en vakbond / 204
  - 8.3.1 De wettelijke regeling / 204
  - 8.3.2 De ondernemingsraad als onderhandelaar / 205
  - 8.3.3 Taakafbakening in internationaal perspectief / 208
  - 8.3.4 Geen doorwerking van de ondernemingsovereenkomst / 210
- 8.4 Bindende decentrale afspraken / 211
  - 8.4.1 Algemene opmerkingen / 211
  - 8.4.2 Literatuur / 212
  - 8.4.3 Rechtspraak / 214
  - 8.4.4 Aanbevelingen / 217
  - 8.4.5 De verbindendverklaring van decentrale afspraken / 218
- 8.5 Conclusie / 221

HOOFDSTUK 9

Naar een robuuste vormgeving van het cao-recht / 223

- 9.1 Inleiding / 223
- 9.2 Het vergroten van werknemersbetrokkenheid / 225
  - 9.2.1 Het betrekken van niet-leden / 225
  - 9.2.2 Ledenvoordelen in cao's / 226
  - 9.2.3 Een verplichte cao-bijdrage en gratis lidmaatschap / 228

- 9.2.4 Vakbondsverkiezingen of referenda / 231
- 9.3 De ruime reikwijdte van cao's en een representativiteitstoets / 235
  - 9.3.1 Inleiding / 235
  - 9.3.2 Internationale dimensie / 237
  - 9.3.3 De beoordeling van de representativiteit van vakorganisaties / 238
  - 9.3.4 De vormgeving van een wettelijke representativiteitstoets / 240
  - 9.3.5 Een representativiteitstoets en het dynamische karakter van incorporatiebedingen / 243
  - 9.3.6 Het incorporatiebeding en de toets van 7:613 BW / 247
  - 9.3.7 Een representativiteitstoets en de verbindendverklaring / 251
  - 9.3.8 Opt-out in het cao-recht / 255
- 9.4 Samenvatting en conclusie / 259

HOOFDSTUK 10

Afronding / 263

- 10.1 Beantwoording onderzoeksvraag / 263
- 10.2 Aanbevelingen / 268
- 10.3 Toekomstperspectief: een nieuwe uitdaging / 270

Samenvatting / 271

Summary / 281

Literatuurlijst / 289

Jurisprudentieregister / 307

Trefwoordenregister / 311

Lijst van afkortingen / 313